

Ködöböcz Gábor

„volna még itt annyi minden”

Nyelvi erő és emberi mélység Fecske Csaba lírájában

Fecske Csaba mintegy öt évtizedes alkotói pályára visszatekintő és nagyjából negyven önálló kötettel rendelkező költő. Bemutatkozó kötetektől (*Arcok holdudvara*, 1978; *Se füle, se farka*, 1980) a *Majd máshol*, 1998; illetve az *Ami lehetne még*, 2001 című köteteként keresztül hosszú és sikereket sem nélkülöző út vezetett a hetvenedik születésnapra megjelent, életműválogatást tartalmazó kötetig (*Kiüzetés*, 2018). Utóbb említett, saját kezűleg összeállított, reprezentatív versgyűjteményében az elmúlt húsz év terméséből válogatott a költő. Méghozzá igen szigorú kritériumok szerint. Ha tehát az olvasó hosszmeteszben és keresztmeteszben is megbízható képet szeretne kapni erről a költészetéről, akkor a 2002-ben megjelent válogatást (*Jelölni tüntömet – Versek 1975-2000*) is feltétlenül ismernie kell.

Eme kötet bízvást referenciaversnek mondható darabja (*Anyegin elkallódott levele*) poétikai és világképi szempontból is pontos és hű képet rajzol Fecske Csaba lírájáról. Ez a hallatlan műgonddal és kagylótürelemmel kigyöngyözött remeklés olyasféle szerepet tölt be az életműben, mint például József Attilánál az *Eszmélet*, Kosztolányi Dezsőnél a *Hajnali részegség*, Pilinszky Jánosnál az *Apokrif*, avagy Kányádi Sándornál a *Halottak napja Bécsben*. Jól tesszük hát, ha fölidézzük az ikonikus vers néhány érzékletes elevevességgel bíró, emlékezetes szépségű részletét: „Elhasználódik elvások az ember míg eljut/ a tündöklő pillanat peremére – a vágyig/ melynek sötétlő mélyén ott a másik (...) s messze a folyóparton túl sovány fák mögött/ hatalmas fehér bálait görgeti a köd/ ősz van nagyon de még nincs veszve/ minden jöhet szép és jó életembe (...) a bőrömön összegyűlt/ napfényt viszem el magának/ melegét életem legszebb nyarának (...) a boldogság tudom mindig/ egy fűszál éjjelében tűnik tova/ ami emberi csak annyira örök mint vízbe dobott/ kő nyomán hangtalanul gyűrűző vízkörök (...) a semmi gödreit/ próbáljuk betömni életünkkel mindig minden/ átadja helyét valami másnak szeretünk/ így vetünk tört a halálnak (...) ki tudja mit visz és mit hoz a holnap/ semmi sem múlik el egészen lesz ami volt/ és lesznek akik valaha voltak”.

Az *Anyegin elkallódott levele* nyelvi erejében, formarendjében, artisztikumában, csillámló játékosságában, emberi mélységében és ultrahangokra fogékony konnotációjában a kortárs költészet legkiválóbb darabjaival egy sorba állítható alkotás. A kulturális emlékezet, valamint a nyelvi, irodalmi hagyomány által kondicionált poéma nemcsak a férfi-nő viszony szerelemben megélhető dimenzióiról (elhazudott álmairól, be nem vallott, eltemetett vágyairól, a viszonzatlanság fájdalomáról és a reménybeli beteljesülés misztériumáról) beszél szubjektív hitelességgel és sugárzó

tisztasággal, hanem az emberi kapcsolatok szövevényes kuszaságára, törekenységére, a félreértés, a meg nem értés és másként értés kollektíve elszennvedett tragikumára is figyelmeztet. Ebben a minőségében lehet ez a vers az emberi természetéről, az interperszonális kapcsolatokról és a létről való tudás megvilágosító erejű költeménye. Az ilyen és ehhez hasonló színvonalú művek okán gondolhatjuk azt – amit egyébként az újabb kötetek versvilága is messzemenőig igazol –, hogy a táguló körökben mind nagyobb terrénumokat meghódító s az orfikus tudás rilkei mélységeit egyre tisztább regiszteren megszólaltató miskolci költő minden kétséget kizáróan beletartozik a kortárs kánonba. Még akkor is, ha – ilyen-olyan okok miatt – némelyek nem szívesen vesznek erről tudomást.

Fecske Csaba nagy formakultúrájú, az artisztikumra különösen fogékony szerző, aki a poeta doctus és homo ludens szemlélet- és érzékenységformáiból teremt sajátos képi világú, metaforikájával természet- és valóságközeli hangulatot sugárzó, ám a „léteésszakma” metafizikai tapasztalatait is magába sűrítő költészetet. Az egzisztenciális fenyegetettség és elmúlástudat által motivált időcentrikus szemlélet (a volt, van és a lesz problematikája) olyan intenzitással van jelen a versekben, ahogyan az elődök közül talán csak Berzsenyi, Arany, Kosztolányi és a kései József Attila lírájában. Életremény és halálhívás vitájában „a hajdan volt ég csillagképét” idézi önerősítésként, ugyanakkor illúziótlanul veszi tudomásul, hogy „a semmibe hull fájdalom öröm”, mígnem rezignált lemondással konstatálja a valót: „a világból léte kicsordul/ a teste itt de lelke már ott túl” (*Mózes*). A vendéglét metafizikai távlatból fölsejlő mélyebb és teljesebb értelme a transzcendenciához folyamodó vezeklésszerű segélykérésben („könyörülj rajtam vesd elém szíved/ én már éhen pusztulnék nélküled”- *Se élő, se holt*), illetve az önnön létének értéktudatos megvallásában („verset írsz mert te csak így tudsz/ tört vetni az elmúlásnak” – *Mindig találnak*) egyaránt autentikus gesztusra ismerhetünk, hiszen az idézett szöveghelyek az individuum egyben tartásáért, az integer személyiség megőrzéséért folytatott erőfeszítéseknek adnak hangot.

Ez a későromantikus indíttatású, döntően a klasszikus modernsége hajzó esztétikai magatartás a kommunikációképeség és a mértéktartóan experimentáló korszerűség követelményének eleget téve úgy képes megszólítani a versszerető olvasók viszonylag széles rétegeit, hogy eközben a szakmabeliek elismerését is kivívja. A közelmúlt recepciójában olvasható kritikusi vélemények (Bertha Zoltán, Bereti Gábor, Csorba Piroska, Oláh András, Elek Tibor, Kaló Béla, Kabai Zoltán, Antal Attila) szinte teljesen egyetértenek abban, amit jelen sorok írója a Napút 2002. februári számában az *Ami lehetne még* című kötet apropóján megállapított. Fecske Csaba finom hangolású, sokféle élmény- és kifejezésformát szintetizáló költésze révén „az utóbbi években vált a kortárs irodalom első vonalába tartozó, poétikai és világképi szempontból egyaránt figyelemre méltó alkotóvá”.

A Fecske Csaba által képviselt minőséget mutatja, hogy – ha picit talán megkésve

is-, de 2008. március idusán méltán kapott József Attila-díjat. Jelzésértékű az is, hogy legjobb tudomásom szerint országsszerte több felsőoktatási intézményben választják őt, illetve költészetét szakdolgozati témául. A szerző meséiről legutóbb az ifjú pályatárs Bán Olivér, nagy népszerűségnek örvendő gyermekverseiről pedig Krizsai Andrásné értekezett. A legavatottabb s az életmű értékeit irodalomtörténeti összefüggésben is méltóképpen bemutató munka azonban kétségkívül a Fecske-versum legtitkosabb ultrahangjaira is érzékeny Csorba Piroska szakdolgozata, amely szeretetteljes elmélyültségével és szakszerűségével akár egy nagyobb és távlatosabb munka előképének is tekinthető. A másik hűség és értő pályatárs Kaló Béla, aki –élet és irodalom interferenciájára ügyelve- a költő munkásságát minden részletre kiterjedő interjúorozatban tárja az olvasók elé. A *Szárnyak és gyökerek* (2003) című kötetben szereplő roppant tanulságos, sok-sok reveláló háttérinformációval és műhelytitkokkal szolgáló mélyinterjú a pályáivét és a költőről/ emberről alkotott képünket is új- és élményszerű mozzanatokkal gazdagítja.

Az Edelényi Füzetek sorozatban megjelent összeállítás (*Ami marad- Írások Fecske Csabától és Fecske Csabáról*, 2003) is azt a meggyőződésünket erősíti, hogy ez a mindinkább kiteljesedő, a klasszicizálódás jegyeit mutató, kvalitásos életmű igen csak megérett és nagyon is méltóvá vált arra, hogy irodalomtörténeti összefüggésben is jelentős poétikai vívmányait monografikus igénygel vegyük számba. Szinte biztosra veszem, hogy nyitott ajtón kopogtatok, s az a bizonyos Fecske-monográfia a nem túl távoli jövőben meg is születik. Ez annál inkább sürgető, mert – miként azt Csorba Piroska 1994-ben vizionálta – „Fecske Csaba egyszer majd érettségi tétel lesz”. És időközben az is lett.

A vékonyka földi jelenlétet a „visszaangyalodás” lehetőségeként megélt Fecske Csaba azért is vonzó és unikális jelensége a kortárs magyar irodalomnak, mert esetében az imponáló tehetség rokonszenves szerénységgel, a lefegyverző mesterségbeli tudás pedig az alázat misztikájával társul.

Fecske Csaba konok következetesség és evangéliumi szelídség jegyében alakuló s mindinkább kiteljesedő költészete a létezés szakrális megértésének olyan magaslati pontja, ahonnan nézve izgalmasan újszerű fénytörésben mutatkoznak külső-belső világunk tényei és képzetei. Még pontosabban: tények és képzetek oszcilláló szintézisének messze világító, időtlen fényei.

Rögvalóság és imagináció szüntelen érintkezésében, élet és költészet, valóság és látomás kettősségében Nietzsche nyomán az Avason élő költőnél talán kevesen tudják jobban, hogy „ki se bíránk a betekintést a valóság tébolyába művészetünk nélkül. Azaz: esztétikai jelenségként csak-csak elviselhetők számunkra a lét rettenetei, pusztá trivialisitásukban viszont aligha.” A kétféle valóságtapasztalat feszültsége (amit elképzelek magamnak, illetve amelyikbe naponta belekényszerülök) Fecske Csaba világában is transzparens módon van jelen. A költőt viszont alapvetően az jellemzi,

hogy nem annyira az adottságok, sokkal inkább a lehetőségek felől tekint a világra. Ennek megfelelően – a „költőien lakozik az ember” heideggeri tanításához hűen – Fecske Csaba életéből úgy teremt költészetet, hogy eközben költészetéből létre hoz egy másik életet. A dolog természetéből adódóan egy, a mindennapok világához képest spirituálisan mindenképpen magasabb rendű életet.

Az élettények között – meglehet, ez is egyfajta költészet – vannak kivételesen fontos, lelkünkbe égő képek. Fecske Csaba verseit olvasva újfent meggyőződhetünk erről, miközben azt is rögzíthetjük, hogy ami feledhető, azt nyugodtan felejtjük el. Egyetlen esélyünk: a feledhetetlen. A maga stilizált, analizált és poétizált formájában voltaképpen ezekből a soha nem feledhető, lelkünkbe égő és utóbb szakrális lényegülő képekből születik meg a költészet. A költői magánmitológia egyik – élményi alapját tekintve bizonyára sokak számára ismerős – artisztikus szépségű darabja kínálja magát: „kincseit tékozolta a kamaszkor/ szép volt hogy voltam hogy lehetél/ nem láttuk meg a telet a tavasztól/ tűzforró húsoddal beleptél// kettőnkhez lopva érkezett az este/ hegy-völgyeidet bejárta kezem/ a titkok titkának kulcsát kereste” (*Kamaszok*).

Jelen sorok írója régóta örömét leli Fecske Csaba – sok esetben kapaszkodónak és vigasznak sem utolsó – műveiben, és a kiemelkedő teljesítménynek kijáró elismeréssel, a kvalitásos alkotót megillető tisztelettel tekint a szerzőre. Legfőképpen talán azért, mert a legszebb lelki energiákból születő versein keresztül rácsodálkozhatunk a létező rendre, Isten rendjére, és a csöndre, Isten csöndjére. Meditációnk közben jó eséllyel talán azt is megért(het)jük, hogy – Nagy Gáspárral szólva – miként is lehet „Isten hatalmas verse a teremtett világ”.

Egzisztencia és transzcendencia állandó párbeszédének jobb megértését szolgálhatja a Fecske-szövegkorpusz talán legmegrendítőbb szépségű, legkomplexebb élmény- és érzékenységszövegeket tárgyasító kötetének (*Akinek arcát viselem*, 2009) néhány ide kíváncsító részlete: „emberarc pár vonással rótt vázlat/ az ismeretlen titkos vízjele” (*Vízjel*); „Kitölteni az úrt/ a dolgok réseit/ csak övele ki rajtam áttűnik/ ki bennem mint a tarkómtól/ sarkamig nyilalló fájdalom/ úgy van jelen” (*Valaki*); „ajtót nyit a lomb a szélnek/ falevelenként nő a csend/ van miről szó nem beszélhet/ nem jött ide és el se ment// legtöbb ami lehet a van/ káoszunk látszik noha rend/ amihez használom magam/ bármit is csak nekem jelent” (*Csak nekem*); „amint lesújt rád elvakít/ és megtisztít a szenvedés/ Isten arcát világítja/ meg a semmi falán a rés// bár mindig csak bántottad őt/ reméled fiául fogad/ s mint puha meleg kabátot/ adja majd rád halálotat” (*Isten arcát*).

Fecske Csaba egyre szélesebb körben ismert és sokak által megbecsült életműve – magyarságunk és emberségünk immunrendszerét erősítendő – hitem szerint kapaszkodót és bátorítást adhat mindazok számára, akik egy magasabb erkölcsi-szellemi minőséget képviselő országot szeretnének látni ebben a hazában.